

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської мови та методики її викладання

**НАЦІОНАЛЬНО-МАРКОВАНА ЛЕКСИКА В РОМАНАХ ДЖОАН
ХАРРІС**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 441 групи
Спеціальності 014.02
Освітньо-професійної програми
«Середня освіта (Мова і література
англійська, російська)»
Балабушка-Малецька Карина
Денисівна
Керівниця: док. пед. наук,
професорка Заболотська О.О.
Рецензентка: канд. філ. наук,
доцентка Гладкова Р.Я.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 Теоретичні основи дослідження	5
1.1. Національно-маркована лексика як об'єкт лінгвістики	5
1.2. Національно-марковані мовні одиниці як джерела культурної інформації	9
РОЗДІЛ 2 Маркери репрезентації національної специфіки в романах Джоан Харріс	12
2.1. Тематичні групи національно-маркованої лексики в романі "Ожинове вино"	12
2.2. Засоби створення містичної атмосфери в романі «Джентельмени і гравці»	18
2.3. Особливості відображення національного колориту в романі «П'ять четвертинок апельсина»	22
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ДЖЕРЕЛ	28
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	30

ВСТУП

Дослідження взаємозв'язку мови та культури є одним із актуальних напрямків сучасної лінгвістики. Це пов'язано з практичними потребами інтенсивного міжкультурного спілкування в останні десятиліття та відсутністю загальних теоретичних досліджень. Оскільки слова, що містять інформацію про культуру різних держав, є предметом вивчення різних наук, існують різні підходи до розгляду даної проблеми: з точки зору лінгвістики (реалії, національно-маркована лексика/ лексика з культурним компонентом/ культурологічно значуща лексика), перекладознавства (безеквівалентна лексика), культурології (концепти, фрейми, скрипти), психолінгвістики (прототипи). Однак відмінності між існуючими термінами не завжди очевидні, і часто виникає питання про роль і місце слів з культурною складовою в системі мови, а також про склад цієї групи лексики. Незважаючи на значний інтерес до питань відображення культури в словниковому запасі мови, ще не досліджено культурну спадщину Дж. Харріс та відображення в ньому національно-маркованих одиниць. Національно-маркована лексика служить своєрідним маркером особливого ідіостилю автора твору.

До кінця ХХ століття стає особливо актуальним питання про те, наскільки словниковий запас мови схильний до впливу національно-культурних особливостей його носіїв, які відмінності лексичних систем різних мов. У число вчених, які займалися цією проблемою, входять Л. Булаховський, Л. Мацько, В. Ващенко, А. Соломаха, А. Мойсієнко, Н. Бабич, В. Маслова, Н. Мусина, В. Кабачки, Р. Зорівчак, М. Wolf, М. Wiener, R. Tirado, R. Jones, A. Brisset.

Об'єктом дослідження є національно-маркована лексика англійської мови.

Предмет дослідження – специфіка презентації національно-маркованої лексики в романах Дж. Харріс, зокрема «Ожинове вино», «Джентльмени і гравці» і «П'ять четвертинок апельсину».

Мета роботи – визначити роль національно-маркованої лексики в романах Джоан Харріс та специфіку її презентації.

Мета дослідження визначає його основні **завдання**:

- 1) розглянути феномен національно-маркованої лексики;
- 2) виокремити роль національно-маркованої лексики з позиції культурологічного підходу;
- 3) визначити тематичні групи національно-маркованої лексики в романі «Ожинове вино»;
- 4) виявити засоби створення містичної атмосфери в романі «Джентельмени і гравці»;
- 5) дослідити особливості відображення національного колориту в романі «П'ять четвертинок апельсина».

Практична значущість результатів дослідження визначається можливістю використання матеріалів дослідження при підготовці спецкурсів і спецсемінарів з порівняльної стилістики, лексикології, соціолінгвістики, в практиці викладання іноземних мов.

РОЗДІЛ 1

Теоретичні основи дослідження

1.1. Національно-маркована лексика як об'єкт лінгвістики

Стрімкий розвиток світової цивілізації призводить до того, що все більша і більша кількість людей і народів стають залученими в сферу міжкультурних контактів і зв'язків. Якщо філософія мови ще багато століть тому звернула увагу на проблему адекватного розуміння і сприйняття вербальної інформації (цим займалася наука герменевтика, вивчаючи як церковні, так і літературні тексти), то лінгвістика зайнялася нею порівняно недавно. Більшість теорій і досліджень в цій галузі лінгвістики відносяться до 20 століття і мають на меті визначити структуру лексичного запасу мови, властивості і рамки окремих ланок лексичної системи. В кінці 20 століття, коли стали з'являтися і розвиватися такі суміжні науки, як, наприклад, психолінгвістика, перекладознавство і культурологія, виник інтерес до лексики з інших точок зору. Зокрема, актуальним стало питання про те, наскільки словниковий запас мови схильний до впливу національно-культурних особливостей його носіїв, які відмінності лексичних систем різних мов, яке відображення ці відмінності знаходять в повсякденному спілкуванні представників різних національностей. Лексику ж, що включає в себе соціо-культурний компонент, прийнято називати національно-маркованою.

У сучасній лінгвістичній та методичній літературі національно-марковану лексику умовно класифікують на реалії та фонові одиниці.

За спостереженнями вчених, чим менше точок зіткнення мали культури в ході історичного розвитку, тим більше відмінностей спостерігається в матеріальному і духовному житті представників зіставляються соціумів. Завдяки кумулятивній функції, мова реєструє всі зміни в житті суспільства і таким чином накопичує національно-

специфічну інформацію. Лексикою, що акумулювала максимальну кількість даної інформації є реалії.

До компонентів культури, що несе національно-специфічне забарвлення, можна віднести, як мінімум такі:

- * традиції, а також звичаї і обряди;
- * побутову культуру, тісно пов'язану з традиціями, внаслідок чого її нерідко називають традиційно побутовою культурою;
- * повсякденна поведінка (звички представників деякої культури, прийняті в деякому соціумі, норми спілкування), а також пов'язані з ними міміка та жести, що притаманні представникам конкретних культур;
- * національні картини світу, що відображають специфіку сприйняття навколишнього світу, національні особливості мислення представників тієї чи іншої культури;
- * художню культуру, що відображає культурні традиції того чи іншого етносу.

Перераховані аспекти можуть служити орієнтиром при визначенні кола досліджуваних проблем і загальну спрямованість національно-маркованих лексичних одиниць, що несуть екстралінгвістичну інформацію.

У терміна «реалія» є безліч визначень. Ми зупинимося на визначенні «різноманітні фактори, що вивчаються зовнішньою лінгвістикою, такі як державний устрій даної країни, історія і культура даного народу, мовні контакти носіїв даної мови і т. п. з точки зору їх відображення в даній мові» [1, с.187].

Існує також кілька класифікацій реалій, наприклад: тематична, лінгвістична, синтаксична, за тимчасовою ознакою та ін.

Тематична класифікація спирається на семантичний фактор і включає в себе такі розділи, як географічні реалії, суспільно-політичні та етнографічні.

До географічної підгрупи належать:

- назви річок, гір, озер;
- назви міст, назви доріг, вулиць і районів міста [4, с.18].

До групи суспільно-політичних реалій належать:

- назви державних установ, фірм, організацій, аеропортів;
- органи влади та носії влади, політичні партії;
- юридичні установи та юридичні реалії;
- назви правоохоронних органів та їх представників, представників злочинного світу [4, с.18].

В етнографічну групу входить лексика зі сфери побуту:

- їжа та напої;
- одяг та аксесуари;
- назви магазинів, кафе, ресторанів, розважальних центрів, готелів;
- різні миючі засоби;
- медикаменти, медичне обладнання, медичні співробітники;
- канцелярське приладдя та обладнання;
- кредитні картки;
- транспорт [4, с.19].

Також реалії ділять за історичним аспектом – на сучасні та історичні.

Класифікація реалій може проводитися і за лінгвістичною ознакою, наприклад, з урахуванням етимологічної характеристики слова, або з виділенням окремої групи реалій фразеологічних одиниць. Поєднуючи екстралінгвістичний і мовний принципи, можливо провести також «місцевий» поділ реалій в залежності від національної приналежності носія. Так, у площині однієї мови можуть розрізнятися

«свої» реалії (національні, локальні, мікрореалії) і «чужі» (інтернаціональні і регіональні).

Синтаксично реалії можливо поділити на:

* слова (*doughnut*/пончик (круглий смажений в маслі пиріжок з начинкою і без), традиційний для американської культури, в країнах СНД значно поступається за різноманітністю, яка є на батьківщині цього десерту;

* стійкі словосполучення (*How is it going?*/ Як твоє нічого? – один із варіантів привітання знайомих один одному людей);

* фразеологізми (*have a frog in the throat* – мати жабу в горлі (коли неможливо говорити через сильне хвилювання), *it's still all up in the air* – це все ще в повітрі (невирішена до кінця справа)).

Фонові одиниці виявляються при зіставленні культурних фонів лексичних одиниць будь-якої пари мов, тому віднесення слова до групи фонові лексики є відносним і проводити таке розмежування можна тільки по відношенню до якої-небудь мови. При цьому лексичні поняття еквівалентних слів завжди збігаються, а лексичні фони ніколи повністю. І в цьому полягає головна потенційна складність при спілкуванні іноземною мовою, так як часта помилка – це поєднання лексичних фонів еквівалентних слів рідною та іноземною мовою, тобто культурна інтерференція.

Не менш актуальним залишається питання про національно-культурний компонент, тому що саме він виражає риси культури окремого народу. В лінгвістиці дане поняття визначають як мікрокомпонент значення слова, що втілює національно-специфічні риси матеріальної і духовної культури конкретної лінгвокультурної спільності.

Розглянувши феномен національно-маркованої лексики можна дійти висновків:

Актуальність лексики з культурним компонентом полягає в розгляді його більшістю лінгвістичних наук: таких, як культурологія, лінгвістика, перекладознавство та ін.

Нерідко національно-маркована лексика розглядається через реалії і фонову лексику. Під реаліями розуміються предмети і явища, властиві однієї певної культурою і відсутні в іншій. Фонові одиниці, в свою чергу, визначаються при співвіднесенні між собою культурних фонів і лексем пари мов.

Існує деяка кількість класифікацій національно-маркованої лексики, наприклад: тематична, синтаксична, лінгвістична та ін.

1.2. Національно-марковані мовні одиниці як джерела культурної інформації

Фонові знання ґрунтуються на накопичувальній функції мови, тобто на здатності мови виступати в якості сховища колективного досвіду, здатності закріплювати цей досвід безпосередньо в формах мови, в мовних одиницях [13, с.7].

У психолінгвістиці в якості опорного виступає положення про те, що знання не передається, а тільки порушується, тобто передана в тексті інформація викликає у свідомості фонові знання, які зберігаються там у вигляді фреймів, сприймається знак і викликає лише виникнення образу, вже наявного в свідомості реципієнта [15, с.88].

Для сприйняття іншомовних художніх творів читачеві потрібні країнознавча і лінгвосоціокультурна компетенції, щоб він зумів усвідомити і відчувати зміст, закладений в художньому творі, в повному об'ємі. Він повинен володіти запасом відповідних фонових знань про суспільне життя нації в епоху, відображену в творі, про політичні, соціальні, етичні, філософські проблеми, що хвилювали письменника і його сучасників, про форми культури суспільства, відображених у творі і так далі [8, с.67].

Фонові знання можна класифікувати за ступенем їх поширеності:

- * загальнолюдські знання (ті, що відомі кожній людині, про явища природи, про життя людини, часу і т. д.);

- * регіональні відомості (наприклад, знання про явища природи, які поширені в конкретній місцевості);

- * відомості, якими володіють тільки члени певної етнічної та мовної спільності (нації);

- * відомості, якими володіють тільки члени локально (жителі даної місцевості) або соціально замкнутої групи – територіальні та соціальні діалекти в мовному плані (знання про географічні об'єкти, пов'язані з ними асоціації);

- * відомості, якими володіють тільки члени даного мікроколективу (сім'я, навчальна або виробнича група і т.д.) (прізвиська, асоціації, пов'язані з історією мікроколективу, відомості про події, які не виходять за його рамки) [3, с.14].

Необхідно відзначити, що фонові знання з географії, літератури, історії, економіки, фольклористики та інших питань відрізняються від наукових знань. Відмінності між науковими і масовими знаннями полягають у формі існування. На відміну від наукових, фонові знання не утворюють системи, не впорядковані ієрархічно за важливістю, не відповідають критерію повноти. Вони запам'ятовуються і відтворюються за ступенем яскравості враження [13, с.15].

Фонові знання – це результат присвоєння індивідом як матеріальних, так і духовних цінностей. Самі по собі фонові знання можуть не мати до мовознавства ніякого відношення, вивчаючись в рамках природних і соціальних наук. Але лінгвістику цікавить те, як в тій чи іншій лінгвокультурній спільності фонові знання як невербальний компонент мовного спілкування влітаються в текст мовного твору [6, с.43].

Фонові одиниці виявляються при зіставленні культурних фонів лексичних одиниць будь-якої пари мов, тому віднесення слова до групи фонові лексики є відносним і проводити таке розмежування можна тільки по відношенню до якої-небудь мови.

Мовні одиниці, які є в тексті носіями прихованої інформації, потребують лінгвокраїнознавчої семантизації, історичному коментарі, тлумаченні фонові інформації, яка впливає на формування образно-сміслового змісту художнього твору.

У процесі читання фонові знання читача взаємодіють зі словами і структурами тексту, але при нестачі фонових знань, супроводжуваному відмінностями в культурних цінностях, правильна інтерпретація висловлювання може бути утруднена. Дві картини світу, які перетинаються в його художній свідомості, що цілком зрозуміло, не абсолютно тотожні одна іншій, їх поділяють не тільки різні епохи і соціуми, етноси і культури, а й відмінності в індивідуальному світосприйнятті й мовних особливостях автора і читача.

Саме вивчення цього лексичного обсягу іноземної мови дозволяє сприймати гумор її носіїв, журналістські тексти, підтекст у ситуаціях міжособистісної комунікації, що сприяє успішній реалізації іноземної комунікації представниками іншої культури.

Також важливо зазначити, що феномен національно-маркованої лексики розглядають крізь такі поняття, як реалії та фонові лексика. Існує декілька класифікацій національно-маркованої лексики, наприклад: тематична, синтаксична, лінгвістична та ін.

РОЗДІЛ 2

Маркери репрезентації національної специфіки в романах Джоан Харріс

2.1. Тематичні групи національно-маркованої лексики в романі "Ожинове вино"

Дитинство Джоан Харріс було наповнене фольклором. Вона багато часу проводила в магазинчику солодощів, який належав її родині, а серед предків письменниці була прабабуся-цілителька. Незвичайну атмосферу магії Харріс і втілила в творах, які завоювали серця мільйонів читачів.

Сьогодні її книги видаються величезними тиражами в різному оформленні. Однією з останніх серій стала лаконічна «Магія життя», куди увійшли майже всі твори письменниці.

Задля створення певної атмосфери письменниця активно використовує такий сегмент мовного складу як національно-маркована лексика.

У процесі вивчення тексту оригіналу, нам вдалося виділити і класифікувати національно-марковану лексику, дотримуючись тематичної класифікації, яка спирається на семантичну складову лексичних одиниць.

Розглянемо кожен з груп більш докладно.

До географічної підгрупи належать:

- назви річок та гір: *Garonne, Upper Kirby Hill, the Pennines, Italian alps*;
- назви міст: *London, Nether Edge, Avignon, Dordogne, Lot-et-Garonne, Agen, Bordeaux, Paris, Marseilles, Haiti, Puerto Cruz, Lansquenet-sous-Tannes, Dieppe, Tenerife, Algarve, New York, Rome, Ascension Island, Crete, Himalayas, New Guinea, Moscow, Kirby Monckton, Le Pinot, La Percherie, Montauban*;

- назви доріг, вулиць і районів міста: *Pog Hill Lane, Chateau Foudouin, Rue des Francs Bourgeois.*

До групи суспільно-політичних реалій належать:

- юридичні реалії: *Solicitor* (категорія адвокатів у Великобританії, які готують судових матеріалів для ведення справ баррістер - адвокатами вищого рангу);
- назви державних установ, фірм, організацій, аеропортів: *Moorlands School, British Railways.*

В етнографічну групу входить лексика зі сфери побуту:

- одяг та аксесуари: *Armani, Ghost, Burberry, Rolex;*
- назви магазинів, кафе, ресторанів, розважальних центрів, готелів: *Spy's Club, Campanile, Ibis, Cafe des Marauds, Intermarche;*
- назви марок цигарок: *Gauloises, Player's;*
- назви алкогольних напоїв: *Dom Perignon, Stolichnaya vodka, Parfait Amour, Mouton-Cadet, Belgian beers, Noilly Prat vermouth, Fraise des Bois, Chateau-Chalon '58, Sancerre '71, Fleurie, Specials 1975, Moet, Veuve Clicquot, Potato vodka, Elderflower '76, Sauternes;*
- назви телевізійних та радіопрограм: *TV sitcom Oooh! Mother!, Radio 1, Ed Stewart's Junior Choice;*
- назви музичних груп і їхніх пісень: *Steve Harley 'Make me smile', Pete Wingfield 'Eighteen with a Bullet', Tammy Winette 'D.I.V.O.R.C.E.', 'Disco Queen', Rod Stewart 'Sailing', Thin Lizzy 'The Boys Are Back In Town', The Eagles 'Hotel California', The Wurzels 'Combine Harvester', The Beach Boys 'Good Vibrations'*

- назви газет та журналів: *Forum, American Midwest, Playboy magazine, Penguin Books, Eagle*;
- сорти рослин: *Granny Smith, Red Delicious, Coke's Orange Pepin, Red Macintosh, Mirabelle, Pinot Noir, Charlottes, Jerseys, King Edwards, Maris Piper*;
- їжа та напої: *Trimble, Ben Shaw's Yellow Lemonade, Poulain chocolate, Jelly Babies, the plat du jour*.

Національно-маркована лексика, що є в романі, сприяє створенню особливої атмосфери, яка допомагає читачеві повністю зануритися в історію даного твору.

Особливу увагу письменниця звернула на географічні назви. У романі наратив має дві часові площини. У першій (і основній) розповідається про дорослого, 37 річного письменника, Джея Макентоша, який знаходиться в пошуках себе в уламках свого минулого через 10 років після приголомшливого дебюту. У другій же гілці йде мова про Джея-підлітка, який переживає не найкращий час після розлучення батьків, і, ніби кинутий ними, проводить літо в селі у бабусі з дідусем. Обидві частини просякнуті назвами міст, річок, вулиць і різних територій (*Garonne, Upper Kirby Hill, the Pennines, Italian alps, London, Nether Edge, Avignon, Dordogne, Lot-et-Garonne, Agen, Bordeaux, Paris, La Percherie, Montauban*). Таким чином автор створює відчуття шляху, того самого, що проходить наш герой в різному віці.

Джей-підліток шукає захисту і розуміння і знаходить це на *Pog Hill Lane* у маленькому британському містечку *Kirby Monckton* на ділянці у П'яблочного Джо.

Дорослий Джей шукає натхнення, свободи і тиші. Він знаходить все це в *Chateau Foudouin*, що знаходиться у французькому селі *Lansquenot-sous-Tannes*, і що так схоже на ту саму ділянку, яка була у Джо.

Поки Джей молодий і гарячий він сумує за метушнею Лондона, його театрами, кафе, кіно, гучному, метушливому лондонському говору. Але з віком він все більше переконується, що йому необхідно куди більш спокійне, просторе і затишне місце. Мегаполіс деформує обличчя людини, тіснить оригінальність. Англійська імла і похмуре повітря морозу перебігають і на його мешканців, проробляють їх байдужими один до одного. Міський Джей був безцільним, невірним в для себе і розсіяним. У мегаполісі йому загрожувала можливість бути вичерпанним. Тому письменник їде з Лондона у французьке шато, куплене дуже імпульсивно. Тут з'являється все більше нових об'єктів: на противагу ненависному лондонському клубу *Spy's Club* з'являється місце, що дає нові сили і море натхнення – *Cafe des Marauds*. Замість нудних конференцій і чужого тісного будинку, Джей отримує своє просторе шато у французькому селі і величезну ділянку землі до нього. На просторі він стає активним, просвітленим. Село – його духовний притулок. Якраз на природі він починає існувати в певному натхненному пориві, розкриває в собі приголомшливе вміння захоплюватися життєвими історіями інших, вивільняється від гнітючої душі творчої заздрості і марнославства

Також не можна не помітити наскільки сильно роман "Ожинове вино" просякнутий музикою. Джоан згадує безліч груп і їхніх пісень в романі. Чого варто виділити *Lynyrd Skynyrd* (американська блюз-рок-група), *Steve Harley 'Make me smile'* (популярна пісня 1975 року), *Pete Wingfield 'Eighteen with a Bullet'* (пісня із альбому *'Sunny Side of the Street'* 1975 року), *Tammy Winette 'D.I.V.O.R.C.E.'* (пісня ариканського кантрі-музиканта), або відомих *The Eagles* з піснею *'Hotel California'*, *The Wurzels 'Combine Harvester'* (британська скрампі-група 70-х років), чи *The Beach Boys 'Good Vibrations'* (популярна американська рок-група). Всі вони створюють непідробну літню і легку ретро атмосферу твору. Музику герой слухає дуже часто, все його літо 1975 року

пройшло в музиці: Джей слухає її, поки проводить час у *Upper Kirby Hill*, Джо співає пісні відомих груп і слухає їх разом із Джейм по радіо, поки порпається на городі (старий вважав, що так рослини краще ростуть). Джей слухає музику, коли знаходить старі пляшки «Особливих» і коли працює на своїй ділянці, що прилягає до шато.

Безумовно "хмільною" і чарівною атмосферою завідують алкогольні напої, а саме: *Dom Perignon* (французьке шампанське), *Stolichnaya vodka*, *Parfait Amour* (фруктово-квітковий лікер бузкового кольору), *Mouton-Cadet* (масове вино з регіону Бордо), *Belgian beers*, *Noilly Prat* (білий французький вермут), *Fraise des Bois* (суничний лікер, зроблений у Франції), *Chateau-Chalon '58* (дорогоцінне жовте вино з регіону Юра), *Sancerre '71* (вишукане червоне або біле вино з регіону Сансер), *Specials 1975* (особливі вина, що зробив Джо власноруч), *Moet* (французьке шампанське), *Veuve Clicquot* (всесвітньовідома марка шампанського вина), *Potato vodka*, *Elderflower '76* (лікер, зроблений з бузини), *Sauternes* (французьке біле десертне вино).

Варто також відзначити, що особливого смаку додає те, від кого ведеться розповідь – це пляшка *Fleurie* (легке і ніжне «дамське» вино з регіону Божоле). У творі ця пляшка вина є давнім соратником героя, який проходить цей шлях разом з ним.

Для створення повного образу чинного письменника в реальному світі, якого знають в певних колах Лондона і за його межами, Джоан Харріс використовуємо безліч назв журналів, газет, де головний герой пише статті та публікує бульварні романи, наприклад: *Forum*, *American Midwest*, *Playboy magazine*, *Penguin Books*, *Eagle*.

Особливого колориту і розуміння переваг того часу додає лексико-тематична групи з назвами телевізійних шоу (*TV sitcom Oooh! Mother!*), радіопрограм (*Ed Stewart's Junior Choice*, *Radio 1*), фірм одягу та аксесуарів (*Armani*, *Ghost*, *Burberry*, *Rolex*), їжі і напоїв (*Trimble* (дієтчні хлібці), *Ben Shaw's Yellow Lemonade*, *Poulain chocolate*, *Jelly Babies*

(желейні цукерки), *the plat du jour* (омлет із салатом та смаженою картоплею)).

Особливу увагу було приділено письменницею не тільки назвам рослин, дерев, трав та спецій, а й конкретних сортів. У романі з'являються такі сорти яблук як: *Granny Smith, Red Delicious, Coke's Orange Pepin, Red Macintosh*. Також згадується сорт домашньої сливи *Mirabelle* і технічний сорт (той, що вирощують для виготовлення вина) чорного винограду *Pinot Noir*. Для картофелю Джоан підбрала декілька варіантів назв, в романі їх називають *jacks, spuds, taters, jackapples, poms de tair*. Більш того, згадуються декілька їх сортів: *Charlottes, Jerseys, King Edwards, Maris Piper*.

Також варто відзначити, що прізвища головного героя і його наставника Джо є промовистими і фактично є сортами яблук - *Coke's* та *Macintosh*. Так, у романі при першій зустрічі Джо каже Джею, що вони обидва "яблучні".

Маємо зазначити, що вживана в романі іншомовна національно-маркована лексика зазначеного тексту відрізняється підвищеним смисловим і функціональним навантаженням, що пов'язано з її вживанням в різних функціях:

- а) у функції номінації унікальних національних явищ;
- б) у функції передачі національного колориту;
- в) в ознайомленні читача з власними іменами та назвами;
- г) у функції типізації та підвищення виразності мовних характеристик персонажів твору.

Отже, найбільш поширеною за кількістю національно-маркованих одиниць є етнографічна група, наступну групу за поширеністю у тексті становить група географічних назв і найменш поширеною є група суспільно-політичних реалій.

2.2. Засоби створення містичної атмосфери в романі

«Джентельмени і гравці»

Роман Джоан Харріс «Джентельмени і гравці» відрізняється від інших своєю таємничою і атмосферою.

Він є одним з найуспішніших серед творів Джоан Харріс. Назва "*Gentlemen And Players*" відсилає нас до термінології крикету, про це ж нам повідомляє та епіграф – рядки з вірша "Коли йде з поля крикетист" Роя Харпера. Джентльмени – ті, хто грає в гру заради задоволення, гравці – ті, хто грає професійно.

Функцію Джентльменів виконують викладачі в школі, в якості гравця виступає головний герой.

Глави роману також допомагають розкрити мотив гри – в цей раз це шахові терміни: *Pawn* (пішак), *King* (король), *Check* (шах), *Bishop* (слон), *Knight* (кінь), *Queen* (ферзь), *Mate* (мат), «*En passant*» (взяття фігури на проході).

Сюжет представлений у вигляді поля для блискучої партії між персонажами роману. Перетинаючи все поле пішак (яким є наш головний герой) стикається з іншими фігурами-персонажами роману, розправляє з ними своїми методами і в кінці роману ставить мат королю.

Автор роману використовує гру для сюжетної організації твору і поміщає її в текст, даючи персонажам промовисті прізвища: *Bishop*, *Knight*

Крім прізвищ, які так чи інакше характеризують героїв роману, Джоан Харріс вводить і прізвиська: *Dr. "Sourgrape"*, *Quaz* (скорочено від «Квазімодо»). Саме *Quaz*, він же викладач латинської мови, Рой Стрейтлі, є антиподом головного героя. У його ж особі підліток знаходить вчителя, наставника.

Крім іншого, роман рясніє латинськими цитатами, що в окремих випадках особливо підкреслює ставлення персонажів один до одного:

caere diem (в романі Рой Стрейтлі висміює вчителя німецької кафедри, який перекладає цей вислів як «риба в сьогоднішньому меню»), *Hic magister podex est* (саме так підписан один зі столів у кабінеті №59), *sotto voce* (впівголоса, саме так розмовляв Рой Стрейтлі на зборах на початку триместра), *Ave Caesar, morituri te salutant* (із цим висловом Рой Стрейтлі виказував свою незадоволеність, коли на зборах учителів його сповістили, що відтепер він має ділити свій кабінет із іншими вчителями – «Радуйся, Цезар, ті які йдуть на смерть, вітають тебе»), *Audere, agere, auferre* (девіз школи: «дерзати, прагнути, перемагати»), *eminence grise* («сірий кардинал» - характеристика одного з учителів), *stercus* (Рой Стрейтлі говорить, що в одного з учнів «навоз» замість мізків, *Factum factum* (цей вислів промовляє друг головного героя, коли говорить про чергове покарання: «Згідно з договором»), *O tempore! O mores!* (згадуючи своє минуле, Рой Стрейтлі зітхає і промовляє цю фразу «О часи! О звичаї!»), *Vale, magister* (цей вислів головний герой промовляє двічі: вперше дуже тихо, коли представ перед Роем в своєму справжньому вигляді, тобто як дівчина, а вдруге – через п'ятнадцять років, коли розкриває себе як «гравця»: «будьте здорові, вчитель»).

Атмосферу школи також підкріплюють і постійні згадки художніх текстів: *Roy Harper "When an Old Cricketer Leaves the Crease"* (цей твір став епіграфом роману), *Laura Lee Hope "Bobbsey Twins"* (серія дитячих книжок), *Arthur Ransome "Swallows and Amazons"* (дитячий роман англійської письменниці), *Enid Blyton "The Five Find-Outers"* (дитячий англійський роман), *William Shakespeare "Tragedy of Coriolanus"*.

Варто зазначити, що в тексті згадуються й такі найменування як: *New Refectory* (їдальня), *the Porte Cochère* (потаємні двері). Також варто відзначити як персонажі згадують особливі закриті території і запевняють, що школа не є такою: *Alcatraz* (острів в затоці Сан-Франциско, який використовували як військова в'язниця, а потім як надзахищені в'язниця для особливо небезпечних злочинців), *Colditz*

(замок в Німеччині, де під час Другої світової війни був табір військовополонених. Відомий тим, що втеча звідти була неможлива).

Відкриваючи завісу в учительську Джоан Харріс показує її безжодних притворств. Вчителі показані такими які вони могли б бути в реальному житті – з усіма своїми позитивними і негативними якостями. Так, ми дізнаємося, що варто Рою Стенстлі занудьгувати і він тут же відкриває газету *Times* в пошуках кросворду.

Шлях головного героя, як прояв його зростання від пішаки до ферзеві так само підкреслюють множинні географічні назви, згадані в тексті: *Trinity, Interlaken, Saint Moritz, Oxfordshire*

Заборонене на початку роману місце *St. Oswald's School* в кінці стає чимось схожим на дім для головного героя, однак на початку твору він називає його *Narnia* (казкова країна із однойменного роману, створеного англо-ірландським автором Клайвом Стейплзом Льюїсом), *Oz* (вигадана країна з серії книг американського письменника Лаймена Френка Баума), *Xanadu* (райська долина, описана в поемі С. Кольріджа «Кубла Хан»), *Asgard* (в скандинавській міфології світ богів), *Babylon* (найбагатше місто в Південній Месопотамії), що лише підтверджує, що школа є нездоланим ідеалом кращого життя, раєм, казкою.

Після дослідження оригінального тексту роману ми можемо розподілити національно-марковані лексичні одиниці за тематичними підгрупами.

До географічної підгрупи належать:

- назви міст: *Trinity, Interlaken, Saint Moritz, Oxfordshire*;
- назви закритих територій: *Alcatraz, Colditz*;
- назви доріг, вулиць і районів міста: *Abbey Road*.

До групи суспільно-політичних реалій належать:

- частини школи: *New Refectory, the Porte Cochère*;

- назви державних установ: *St. Oswald's School, Abbey Road Juniors, Sunnybank Park, Harwood's Grammar School*;
- назви шкільних загонів: *Amadeus, Parkinson, Birkby, Christchurch, Stubbs*.

В етнографічну групу входить лексика зі сфери побуту:

- їжа та напої: *sherry; shandy, fish and chips* ;
- ігри: *rugby, tennis, cricket*;
- терміни, зв'язані з іграми: *Pawn, King, Check, Bishop, Knight, Queen, Mate, «En passant», Centurion*;
- одяг та аксесуари: *Cinnabar*;
- назви магазинів, кафе, ресторанів, розважальних центрів, готелів:, *the Engineers, The Scholar*;
- назви марок цигарок: *Gauloise*;
- назви газет: *Times*;
- назви художніх творів: *Roy Harper "When an Old Cricketer Leaves the Crease", Laura Lee Hope "Bobbsey Twins", Arthur Ransome "Swallows and Amazons", Enid Blyton "The Five Find-Outers", William Shakespeare "Tragedy of Coriolanus"*;
- назви казкових або міфічних територій: *Narnia, Oz, Xanadu, Asgard, Babylon*;
- цитування латинською: *caspe diem, Hic magister podex est, sotto voce, Ave Caesar, morituri te salutant, Audere, agere, auferre, eminence grise, stercus, Pactum factum*;
- прізвиська: *Dr. "Sourgrape", Quaz*

Отже, завдяки наявності національно-маркованої лексики в тексті Джоан Харріс змогла створити особливу містичну атмосферу роману. Досліджену національно-марковану лексику вдалося поділити на такі

тематичні підгрупи: етнографічна група, група суспільно-політичних реалій і група географічних назв.

2.3. Особливості відображення національного колориту в романі «П'ять четвертинок апельсина»

Роман "П'ять четвертинок апельсина" є третьою книгою в циклі "Трилогія про їжу". У романі досліджується роль їжі в житті людини. За словами Джоан Харріс їжа, будучи джерелом задоволення може виступати, крім іншого, засобом бартеру.

У процесі розгляду оригінального тексту роману нам вдалося класифікувати національно-марковану лексику за тематичними підгрупами. Розглянемо кожну з них далі.

До географічної підгрупи належать:

- назви річок та гір: *Loire*;
- назви міст: *Angers, Paris, Les Laveuses, Rennes, Montreal, Vitré*;
- назви доріг, вулиць і районів міста: *Pigalle, the Rue Martin et Jean-Marie Dupré*.

До групи суспільно-політичних реалій належать:

- назви державних установ, фірм, організацій, аеропортів: *Saint-Benedict's, Place des Martyrs, Légion d'Honneur, La Gautraye*.

В етнографічну групу входить лексика зі сфери побуту:

- назви магазинів, кафе, ресторанів, розважальних центрів, готелів: *Aux Délices Dessanges, Montmartre, Petit's butcher's, the Café de la Mauvaise Réputation, the crêperie, Crêpe Framboise, Chez Framboise*;

- назви газет та журналів: *Travels down the Loire, Hôte & Cuisine;*
- сорти рослин: *Belle Yvonne, Rose d'Aquitaine, Beurre du Roi Henry, Jerusalem artichokes;*
- їжа та напої: *raspberry liqueur, cartwheel tarts on pâte brisée, crème pâtissière and almond paste, the brioche, pain d'épices, crêpes dentelle, fruit tarts, sablés, biscuits, nut bread, cinnamon snaps, Jerusalem artichokes, thick herb-and-apple sausage, Bierwurst, Schnitzel, Feuerzangenbowle, Keks, Strudel, Backofen, Frikadelle;*
- імена героїв, пов'язані з їжею: *Cassis, Reinette, Framboise, Mirabelle, Pistache, Noisette.*

Найбільш поширеною за кількістю національно-маркованих одиниць є етнографічна група, наступну групу за поширеністю у тексті становить група географічних назв і найменш поширеною є група суспільно-політичних реалій.

Так як дії відбуваються за часів Другої світової війни, то тема їжі і смерті пронизує весь роман червоною ниткою.

Територіально все відбувається у Франції в селі *Les Laveuses*, яке знаходиться поблизу річки *Loire*.

Крім цього місця в романі згадуються міста *Rennes i Montreal*, де проживають дочки вдови Фрамбуаз, а також *Paris*, куди поїхав син сім'ї Дартіжан.

Сім'я Дартіжан є головними героями оповідання. Кожен з них має імена, пов'язані з їжею: ім'я матері – *Mirabelle* (сорт домашньої сливи), ім'я сина Мірабель – *Cassis* (пишний пиріг зі смородиною), ім'я старшої дочки Мірабель – *Reinette* (відомий сорт слив, а також сорт яблук з вишуканим смаком), ім'я молодшої дочки Мірабель – *Framboise*

(малинова наливка), ім'я старшої дочки Фрамбуаз – *Pistache* (фісташка), ім'я молодшої дочки Фрамбуаз – *Noisette* (лісний горіх).

Таким чином автор розкриває пристрасті Мірабель. Світогляд Мірабель відрізняється від сучасного. Він більш схожий на той, коли було прийнято жити в єднанні з природою, жити з нею в гармонії і не просто споживати все те, що вона дає. Тому виховувала вона дітей на прикладі простого і зрозумілого їй матеріального світу – світу природи та їжі. В одному з епізодів Фрамбуаз згадує, що мати вчила її готувати і розповідала про етапи готування - єдиним місцем, де Мірабель посміхалася була кухня.

Крім сімейства в романі присутня величезна безліч назв тих чи інших продуктів харчування: *raspberry liqueur* (той самий лікер, в честь якого названа молодша дочка Мірабель), *cartwheel tarts on pâte brisée* (круглий ягідно-фруктовий пиріг з рубленого тесту) , *crème pâtissière and almond paste* (заварний крем з мигдальною масою), *the brioche* (солодка булка із здобного тіста), *pain d'épices*(пряники), *crêpes dentelle* (кружевні блинчики), *fruit tarts* (фруктові торти), *sables* (пісочне печиво), *biscuits*, *nut bread*, *cinnamon snaps*, *thick herb-and-apple sausage* (особливі сосиски, якими Фрамбуаз годує своїх онуків), *Bierwurst*, *Schnitzel*, *Feuerzangenbowle*, *Keks*, *Strudel*, *Backofen*, *Frikadelle* (про всі блюда з німецькою назвою одного дня розповів солдат з Німеччини маленькій Фрамбуаз).

Крім іншого, в романі згадуються і назви кафе: *Chez Framboise*. Його відкрила Фрамбуаз після того, як отримала спадок від своєї покійної матері – альбом з рецептами і невеликими нотатками про життя.

У спробах знищити свою тітоньку Фрамбуаз, брат дружини племінника створює свою закусочну на колесах і благополучно конкурує з нею, проте не довго. Фрамбуаз знаходить друга в особі Поля, який допомагає їй у важку хвилину.

Їжа в романі вживається також і для порівняння людини з певним стравою. Так, Мірабель, побачивши інваліда порівнює його з непропеченим пудингом, обмотаним мотузкою: *«I keep thinking about what it looks like inside the pinned-up trouser leg. Like an uncooked white pudding, tied up with a piece of string»* [Orange: 30].

А Фрамбуаз, побачивши свого брата через багато років порівнює його тіло з несвіжим суфле, а його вуха – з поганками: *«That was Cassis, rising with difficulty from his chair. I noticed that age had shrunk him; had softly sunk him into himself, like a failed souffle ... He seemed to find the whole thing very funny, rocking and wheezing. Even his ears shook, big old-man's ears like blue-cap mushrooms»* [Orange: 39].

Також у романі згадуються назви журналів, в яких пізніше напишуть про те як готує Фрамбуаз: *Travels down the Loire, Hôte & Cuisine*

У романі Д. Харріс «П'ять четвертинок апельсина» присутні елементи, схожі з функціями діючих казкових персонажів. Як заборони в романі виступає табу, накладене матір'ю Фрамбуаз на будь-які дії дітей з апельсинами.

Велике місце в романі займає образ величезної щуки, що живе в Луарі. Жителі села вірять, що це злий дух, ворожий людині. У романі її називають *«Old Mother»* (Стара).

Отже, у художньому просторі, створеному Джоан Харріс, їжа і напої є інструментом поетичного і філософського осмислення світу, розглядається як певна екзистенційна цінність. Головні герої роману, вступаючи в конфлікт з навколишнім світом, намагаються і не без успіху змінюють його на краще за допомогою кулінарних шедеврів, створюваних ними. Ці особливості дозволяють письменниці в повній мірі відобразити національний колорит у романі.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження дійшли таких висновків.

Національно-маркована лексика відображає світогляд конкретного народу, загальнолюдські й національно-специфічні риси певної культури. Мовознавці не мають однозначної думки щодо класифікації цього феномену, але в основі наявних класифікацій покладено предметний принцип (назви матеріальної культури нації або її духовної культури).

Існує декілька класифікацій національно-маркованої лексики, наприклад: тематична (розподіляється за семантичним фактором), синтаксична (розподіляється на слова, стійкі словосполучення й фразеологізми), лінгвістична (наприклад, з урахуванням етимологічної характеристики слова, або з виділенням окремої групи реалій фразеологічних одиниць), за історичним аспектом (в даному випадку національно-маркована лексика поділяється на сучасну та історичну), та ін.

Структурно дану групу лексики можна поділити на фонові слова (це лексика, що означає назви предметів матеріальної культури, які є характерними тільки для певної нації або народу) та реалії (слова, що відображають додаткові смислові відтінки, які з'являються завдяки особливостям національного бачення). Безумовно треба пам'ятати і про національно-культурний компонент слів, що є невід'ємною частиною значення слова, яка містить інформацію про національну культуру народу.

У ході дослідження нами були розглянуті в оригіналі три романи британської письменниці Джоан Харріс, а саме: «Ожинове вино», «Джентльмени і гравці» і «П'ять четвертинок апельсину». В кожному з романів ми детально розглянули національно-марковану лексику і розподіливши її за тематичними групами, виділили три основні з них: етнографічна, географічних назв і суспільно-політичних реалій.

В кожному з романів за кількістю лексичних одиниць національно-маркованої лексики переважає етнографічна група, інші ж варіюються в кожному окремому випадку. Так, в романах «Ожинове вино» та «П'ять четвертинок апельсину» другою за кількістю лексичних одиниць є географічна група, в той час як в романі «Джентльмени та гравці» такою є група суспільно-політичних реалій.

Серед етнографічної групи в романі «Ожинове вино» найбільш численними є назви їжі та напоїв, музичних виконавців та назви алкогольних напоїв.

У романі «П'ять четвертинок апельсину» найбільш численними в даній групі є назви їжі та напоїв, а також назви кафе і магазинів.

У романі «Джентльмени та гравці» найбільш численним в етнографічній групі є назви художніх творів.

Отже, використання національно-маркованої лексики є особливістю ідеостилю Джоан Харріс, яка дозволяє їй створити певну атмосферу в тексті, наприклад, як у романі «Джентльмени та гравці», або передати національний колорит (цієї мети вона в повній мірі досягла у романі «П'ять четвертинок апельсину»).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад. Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
2. Кабакчи В.В. Типология текста иноязычного описания культуры и инолингвокультурный субстрат. Лингвистика текста и дискурсивный анализ: традиции и перспективы. СПб.: СПбГУЭФ. 2007. 51–70 с.
3. Маслова В.А. Лингвокультурология: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. М.: Академия. 2001.
4. Мусина Н. М. Realia as a cultural phenomenon. Молодой ученый. 2017. №22. 481–484 с.
5. Томахин Г.Д. Безэквивалентная лексика (реалии) как источник страноведческой информации: Лингвострановедческий аспект в преподавании русского языка как иностранного. Воронеж. 1984. 148–151 с.
6. Austin, John L. How to Do Things with Words. 2nd ed. Cambridge: Harvard University Press. 1975.
7. Brisset, A. The Search for a Native Language: Translation and Cultural Identity. The Translation Studies Reader, London: Routledge. 2000. P.: 343- 375.
8. Jones, R.F. The Triumph of the English Language. Stanford: Stanford University Press. 1983.
9. Machali R. English Maxims as an Analytical Tool in Translation Studies: Questions of Adequacy . TEFLIN Journal. 2012. № 23. P.: 77–90.
10. Osgood C.E., May W.H. and Miron M.S. Cross-Cultural Universals of Affective Meaning. Chicago: University of Illinois Press. 1975.
11. Trugdill P. Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society. 4th ed. London: Penguin. 2000.

12. Ullmann S. The Principles of Semantics. 2nd ed. Oxford: Basil Blackwell. 1957.
13. Wiener M. and Mehrabian A. Language Within Language: Immediacy, a Channel in Verbal Communication. New York: Appleton-Century-Crofts. 1968.
14. Willinsky J. Empire of words. The Reign of the OED. New Jersey Princeton University Press: Princeton. 1994.
15. Wolf M. Translation as a process of power: Aspects of cultural anthropology in translation. Translation as Intercultural Communication. 1997.
16. URL: <https://news.stanford.edu/2019/08/22/the-power-of-language-how-words-shape-people-culture/>
17. URL: <https://web.stanford.edu/class/history18n/html/PlotConvulsedIran.htm>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Blackberry wine URL:
<https://booksonline.com.ua/review.php?book=159106>
2. Gentelmen and players URL:
https://onlinereadfreenovel.com/joanne-harris/36688-gentlemen_and_players.html
3. Five Quarters of the Orange URL:
https://onlinereadfreenovel.com/joanne-harris/36694-five_quarters_of_the_orange_a_novel.html